

Magdalena KUMELSKA-KONIECKO

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

ORCID: 0000-0002-1515-4665

EWOLUCJA TURECKIEJ POLITYKI BEZPIECZEŃSTWA

EVOLUTION OF TURKISH SECURITY POLICY

Abstract:

The purpose of this article is to elucidate the changes in the security policy of the Turkish Republic, brought about by both internal factors due to the peculiarities of the state (e.g., the ethnic structure of the population) and external factors related to changes in the international environment (location in the part of the Middle East bordering the unstable areas of the Caucasus, the Balkans, and Iraq and Syria). After an initial period when Turkey pursued a policy of neutrality in international relations, there was a strategic turn toward the West after World War II. The last three decades have been a period of restoring relations with countries in the region and building a new security strategy based on the doctrine of deterrence and advanced defense, and, since the civil war in Syria, assertive military activism. According to the author, the overemphasis on hard power tools may contribute to the emergence of various types of balancing movements (by state and non-state actors) that may threaten Ankara's strategic interests. Balancing moves can cause geopolitical alienation and limit Turkey's freedom of action, reducing the effectiveness of diplomatic efforts, which are an essential tool for resolving international conflicts. The article draws on interviews the author conducted with Turkish researchers. These included Ferhat Pirinççi of Uludağ University in Bursa (7.11.2022), and Murat Aslan and Bilgehan Öztürk of the SETA Foundation in Ankara (15-16.11.2022).

Keywords: Kurds, military operations, security policy, Syria, Turkish Republic.

Wstęp

Położenie Turcji w części Bliskiego Wschodu graniczącej z jednej strony z Bałkanami, a z drugiej z Kaukazem, obok tak niestabilnych krajów jak Syria i Irak, otwiera szereg możliwości gospodarczego rozwoju, ale także implikuje zagrożenia bezpieczeństwa wynikające z sąsiedztwa państw dysfunkcyjnych, występowania zagrożeń asymetrycznych, czy wreszcie regionalnej rywalizacji. Turcja znajduje się w centrum ogniska konfliktów, które wpływają zarówno na równowagę regionalną jak i globalną. Zdaniem wielu analityków położenie geostrategiczne Turcji stanowi główną determinantę tureckiej polityki bezpieczeństwa (Özlü, 2021). Główną rolę w realizacji polityki

wewnętrznej i zewnętrznej odgrywa głowa państwa – prezydent, zwłaszcza po referendum konstytucyjnym z 2017 roku, w wyniku którego Turcja przyjęła system prezydencki. Do uprawnień prezydenta należy pełnienie funkcji Naczelnego Dowódcy Tureckich Sił Zbrojnych, powoływanie oraz odwoływanie Szefa Sztabu Generalnego i decydowanie o mobilizacji Tureckich Sił Zbrojnych. Organem wspierającym prezydenta w kreowaniu polityki bezpieczeństwa jest Rada Bezpieczeństwa Narodowego i Sekretariat Generalny Rady. Do zadań tych organów należy m.in.: formułowanie opinii dotyczących realizacji założeń polityki bezpieczeństwa¹. Rada Bezpieczeństwa Narodowego składa się z prezydenta, wiceprezydenta, ministrów: sprawiedliwości, obrony narodowej, spraw wewnętrznych i spraw zagranicznych, Szefa Sztabu Generalnego, Dowódcy Sił Lądowych, Morskich i Powietrznych. Do referendum konstytucyjnego członkiem Rady był także premier. Na czele Sekretariatu Generalnego stoi Sekretarz powoływany przez Prezydenta. Rada Bezpieczeństwa funkcjonuje pod przewodnictwem Prezydenta Republiki, który poddaje ocenie jej uchwały oraz ustala porządek obrad. Prezydent określa i podejmuje niezbędne środki do prowadzenia polityki bezpieczeństwa narodowego².

Polityka bezpieczeństwa współczesnej Turcji opiera się m.in. na **strategii odstraszenia** oraz **doktrynie wysuniętej obrony**. Celem odstraszenia jest utrzymywanie odpowiedniej siły militarnej, niezbędnej do powstrzymania zagrożeń wynikających z niestabilności otoczenia międzynarodowego. Doktryna wysuniętej obrony sprowadza się do ustalenia prawdopodobieństwa wystąpienia zewnętrznej agresji dla jej natychmiastowego powstrzymania. Doktryna opiera się na trzech filarach tj. obronie obszarów transgranicznych (pograniczne turecko-syryjskie, turecko-irackie, turecko-cyprijskie), militaryzacji tureckiej polityki zagranicznej (m.in. poprzez utrzymywanie obecności wojskowej w Syrii, Iraku, Libii, Północnym Cyprze, Katarze i Somalii) oraz inwestycji w narodowy przemysł obronny.

Od momentu przejścia władzy przez Recepta Tayyipa Erdoğan, strategicznym celem Turcji stało się uniezależnienie od importu broni z państw zachodnich, które częstokroć odmawiały Turkom sprzedaży uzbrojenia, a nawet nakładały embargo na jego eksport (np. Szwecja). Turcja konsekwentnie rozwija przemysł zbrojeniowy czego efektem jest awans w międzynarodowym rankingu największych eksporterów broni

---

¹ <https://www.mgk.gov.tr/en/index.php/secretariat-general/about-us>, 24.05.2023.

² Art. 104, *Konstytucji Republiki Turcji*, z dn. 7 listopada 1982 roku (z póź. zm.).

– z 31 pozycji w 2002 roku na 12 w 2017 roku (Wódka, 2019). Turecki sektor wojskowy szczególnie rozwinął produkcję bezzałogowych statków powietrznych (np. Bayraktar TB2) oraz radarów kwantowych, broni laserowej, miniaturowych okrętów podwodnych. W 2022 roku Turcja zaprezentowała pierwszy lotniskowiec marynarki wojennej - TCG Anadolu, którego celem jest rozszerzenie możliwości dronów Bayraktar z operacji lądowych na morskie. Turecki Otokar przy technologicznym wsparciu południowokoreańskiego Hyundai ROTEM wyprodukował czołg bojowy – Altay. Co więcej, władze tureckie na użytek armii przystąpiły do rozwoju programu kosmicznego. W 2012 roku wyniesiono na orbitę pierwszego tureckiego satelitę rozpoznawczego - Göktürk-2. Turcja stale zwiększa wydatki zbrojeniowe, co wzmacnia jej pozycję i znaczenie nie tylko w ujęciu regionalnym, ale także globalnym. W 2022 roku zajęła 16 miejsce na świecie pod względem wydatków militarnych³. Będąc członkiem NATO Turcja od szczytu turecko-rosyjskiego w Soczi 2008 roku rozwija relacje z Rosją.⁴

„Fobia Sèvres” i strategiczny zwrot na Zachód

Turecką politykę bezpieczeństwa, od czasu powstania Republiki Turcji w 1923 roku, kształtowały zarówno czynniki wewnętrzne, wynikające ze specyfiki państwa, jak i zewnętrzne, związane ze zmianami w otoczeniu międzynarodowym. Republika przeszła więc okres neutralności, w którym balansowała między głównymi mocarstwami, by po II wojnie światowej związać się silniej z państwami zachodnimi. Później nastąpił zwrot i próba odbudowy pozycji mocarstwa regionalnego. Niezmiennie w procesie kreowania tureckiej polityki bezpieczeństwa było priorytetowe traktowanie ochrony interesów o znaczeniu egzystencjalnym tj. wolności, suwerenności oraz integralności terytorialnej.

W okresie walki o niepodległość (1919-1923) fundamentalnym celem bezpieczeństwa Turcji było wyzwolenie Anatolii spod okupacji zachodnich aliantów (Wielkiej Brytanii, Francji, Włoch, Grecji, Armenii) i

³ Za: *Defense Budget by Country (2023)*, (w:) <https://www.globalfirepower.com/defense-spending-budget.php>, 18.01.2023.

⁴ Mimo sprzeczności interesów Rosji i Turcji powstały dwa gazociągi z Rosji przez Morze Czarne do Turcji (*Blue Stream*) oraz na Bałkany i na Węgry (*Turk Stream* z Anapy do Midye/Kıyıköy na wybrzeżu trackim), Rosjanie budują elektrownię atomową w Akkuyu k. Adany, sprzedali też Turcji system obrony przeciwrakietowej S-400 Triumf. W roku 2022 Turcja stała się głównym kanałem omijania sankcji przez Rosję, której eksport do Turcji wzrósł dwukrotnie (do 59 mld dol.). Turcja jest też jedynym państwem NATO, które nie poparło żadnych sankcji wobec Rosji (przyp. red.).

utworzenie niepodległego państwa. Cele te zostały osiągnięte w podpisanym 24 lipca 1923 roku Traktacie Pokojowym w Lozannie. Republika Turcji odzyskała pełne zwierzchnictwo nad Anatolią, Wschodnią Tracją oraz półwyspem Gallipoli. Utrzymanie terytorialnego *status quo* osiągniętego w Lozannie stało się jednym z najistotniejszych czynników kształtujących turecką politykę bezpieczeństwa. Walka o prawo do istnienia na lata ukształtowała turecką percepcję bezpieczeństwa. Jak pisze E. Ozan „*wrażliwość Turcji na suwerenność, wolność i integralność terytorialną, przez cały okres istnienia Republiki jest produktem doświadczeń wyniesionych z czasów wojny o niepodległość*” (Ozan, 2022). Doświadczenia tego okresu wytworzyły w Turkach poczucie zagrożenia dezintegracją państwa. Szczególnie obawiano się imperialnych ambicji mocarstw zachodnich. Konsekwencją tego była konieczność prowadzenia pragmatycznej polityki bezpieczeństwa polegającej na utrzymywaniu balansu między głównymi aktorami ówczesnej sceny międzynarodowej. Począwszy od okresu Imperium Osmańskiego do czasów Republiki, Turcja posługiwała się instrumentami mającymi na celu równowagę mocarstwa stanowiącego dla niej zagrożenie – innym mocarstwem. I tak w okresie wojny o niepodległość, skonfliktowana z mocarstwami zachodnimi Turcja jako siłę równoważącą wykorzystywała Związek Radziecki. Z kolei w latach 30-tych XX wieku wzrost zagrożenia ze strony Włoch spowodował zbliżenie Turcji z Francją oraz Wielką Brytanią. Oparcie polityki bezpieczeństwa na równowadze sił w stosunkach międzynarodowych w optyce Turcji stanowiło o bezpieczeństwie narodowym.

W początkach samostanowienia strategicznym wyborem Turcji było zachowanie neutralności w stosunkach międzynarodowych. Neutralność oznaczała z jednej strony utrzymywanie przyjaznych i dobrosąsiedzkich relacji, zaś z drugiej unikanie wszelkich powiązań sojuszniczych. Wg Tevfika Rüştü Arasa, ambasadora Turcji w Wielkiej Brytanii, polityka Republiki opierała się na zasadzie „*szukamy przyjaźni ze wszystkimi, sojuszu z nikim*” (Grew, 1952).

Ukształtowany po zakończeniu II wojny światowej dwubiegunowy porządek był dla Turcji „*okresem wielkiego osamotnienia*” (Arslan, 2014). Wysunięte w tym czasie radzieckie roszczenia do Cieśnin Tureckich wymusiły na Ankarze dokonanie strategicznego zwrotu ku Zachodowi, wobec którego Turcja pozostawała nadal nieufna. Mimo wciąż trwającej tzw. fobii Sèvres (Ozdemir, 2010; Brzdąkiewicz, 2018), w okresie zimnowojennej konfrontacji Turcja

realizowała kierunek zachodni, czego wyrazem było stanowisko rządzącej w latach 50-tych Partii Demokratycznej, uznające „*tożsamość interesów Turcji i Zachodu*” (Firat, Kırkcüoğlu, 2002). Podstawowym celem było utrzymanie w regionie Bliskiego Wschodu *status quo* poprzez powstrzymywanie komunizmu. Turcja przystąpiła w tym czasie do Planu Marshalla, Paktu Bagdadzkiego i uznała podmiotowość Izraela. Proamerykańska postawa Ankary wywoływała szereg kontrowersji wśród arabskich państw regionu, walczących o niezależność od Zachodu. Jak pisze J. Wódka (2013) „*Turcja przez dekady była odwrócona plecami*” do państw bliskowschodnich, co niewątpliwie negatywnie wpływało na stosunki wielostronne. Ostatecznym przypieczętowaniem sojuszu Ankary z Zachodem było wstąpienie Republiki do NATO w 1952 roku. Turcja była jednak w NATO sojusznikiem asertywnym, dokonując w 1974 roku interwencji na Cyprze, gdy ateńska junta „czarnych pułkowników” ogłosiła włączenie wyspy do Grecji (Kołodziejczyk, 2011; Zürcher, 2013).

Doktryny wysuniętej obrony i strategicznej głębi

Rozpad systemu bipolarnego oznaczał początek nowego, międzynarodowego porządku, w którym Turcja musiała określić swoje miejsce na nowo. Dezintegracja ZSRR doprowadziła do powstania w sąsiedztwie nowych państw, a to wymagało przyjęcia odpowiedniej strategii. Istotnym z perspektywy tureckiego bezpieczeństwa efektem zakończenia zimnej wojny było powstanie postsowieckiej luki, którą należało wypełnić. Aktywizacja działań Ankary w obszarach kiedyś należących do Imperium Osmańskiego było elementem nowej strategii bezpieczeństwa, która zapowiadała odejście od pasywności charakterystycznej dla okresu zimnej wojny. Zdaniem ówczesnego prezydenta Turguta Özala Turcja powinna odrzucić bierną politykę i przyjąć rolę „regionalnego przywódcy” (Wódka, 2019). Özal wierzył, że XXI wiek będzie „wiekiem Turków”, a Turcja zdominuje obszary od Adriatyku po Azję Centralną (Misiągiewicz, 2009). Ankara w latach 90-tych zaangażowała się w odbudowę stosunków z państwami sąsiednimi, podkreślając łączące ją z regionem związki kulturowe. Zrealizowano szereg projektów gospodarczych angażujących państwa regionu Bliskiego Wschodu, Kaukazu, Azji Centralnej i Bałkanów. Aktywność międzynarodowa Turcji przejawiała się także w inicjatywach pokojowych, celem których było rozwiązywanie tzw. zamrożonych

konfliktów⁵. Poprzez intensyfikację działań w regionie, ale też poza nim, Turcja zwiększała wpływy oraz umacniała międzynarodowy prestiż. Przełamywała także wizerunek amerykańskiego *client state*, który ukształtował się w okresie zimnowojennej konfrontacji.

Wzmoczona aktywność regionalna nie oznaczała zamknięcia się Turcji na kierunek euroatlantycki. Wręcz przeciwnie, w okresie rządów Turguta Özala, Turcja nie tylko udzieliła istotnego wsparcia Stanom Zjednoczonym podczas I wojny w Zatoce Perskiej, ale także wystąpiła o pełne członkostwo w Unii Europejskiej. Militarne zaangażowanie Turcji w wojnę przeciwko Irakowi oznaczało całkowite zerwanie z neutralnością. Warto przypomnieć, że prezydent Özal postanowił wysłać na granicę turecko-iracką blisko 100 tys. żołnierzy, zanim uzyskał na to zgodę Wielkiego Zgromadzenia Narodowego, jak również pozwolił Amerykanom na korzystanie z tureckiej przestrzeni powietrznej i lądowych baz wojskowych w Batman i Incirlik. Choć udział Turcji w koalicji antyirackiej zaszkodził jej gospodarczym interesom (został wówczas zamknięty przebiegający przez Turcję gazociąg łączący Północny Irak i Morze Śródziemne) oraz spowodował kryzys polityczny (minister spraw zagranicznych i minister obrony podali się do dymisji) - Turgut Özal twierdził, że „*zaangażowanie Turcji po stronie koalicji przeciw Irakowi nie tylko stworzy dla tego państwa istotną rolę w nowym systemie międzynarodowym, ale również nada mu status bastionu Zachodu na Bliskim Wschodzie*” (Misiągiewicz, 2009; Zürcher, 1993).

Zmiany zachodzące w środowisku bezpieczeństwa Turcji w XXI wieku doprowadziły do oparcia polityki bezpieczeństwa Turcji na koncepcji „strategicznej głębi” autorstwa Ahmeda Davutoğlu – późniejszego ministra spraw zagranicznych z ramienia Partii Sprawiedliwości i Rozwoju (tur. Adalet ve Kalkınma Partisi, AKP). Podstawą wizji Davutoğlu była potrzeba przeprowadzania wewnętrznej transformacji Republiki, która miała jej zapewnić stabilność oraz rozwój. Istotne miejsce w tym procesie zajmowały zbrojenia. Główna idea „**strategicznej głębi**” opiera się na 4 założeniach: poprawie relacji z państwami regionu zgodnie z zasadą „zero problemów z sąsiadami”; wielokierunkowej polityce zagranicznej, uwzględniającej wymiar militarny, gospodarczy, kulturowy i historyczny; „rytmicznej dyplomacji” polegającej na włączeniu do kreowania oraz realizowania celów polityki

---

⁵ Szerzej na ten temat zob.: *A Synopsis. Türkiye's Enterprising and Humanitarian Foreign Policy*, (w:) <https://www.mfa.gov.tr/synopsis-of-the-turkish-foreign-policy.en.mfa>, 14.01.2023.

zagranicznej środowisk akademickich, think-tanków, kół biznesowych; aktywnej polityce na Bliskim Wschodzie polegającej m.in. na regularnych kontaktach (Davutoğlu, 2009). Miało to pozwolić na zachowanie pokoju i stabilności regionalnej oraz możliwość prowadzenia aktywnej, globalnej polityki przez rząd w Ankarze (Murinson, 2006). W zaktywizowaniu się Turcji na Bliskim Wschodzie, Kaukazie oraz Bałkanach dostrzegalna jest próba przełamania zależności Turków od Zachodu oraz próba ustanowienia wspólnoty cywilizacyjnej ludów turkojęzycznych (Türk Devletleri Teşkilatı zainicjowana w 2009 r.). Jednocześnie Turcja prowadzi politykę „*utrzymywania dobrych relacji z jak największą ilością państw, przy jednoczesnym zachowaniu dystansu, unikania zajmowania stanowczego stanowiska oraz brak uczestnictwa w doraźnych koalicjach*” (Aras, 2009).

Politykę zagraniczną i bezpieczeństwa w wydaniu AKP z prezydentem R.T. Erdoğanem na czele, charakteryzowała nowa dynamika (Rabasa, Larrabee, 2008). Turcja definitywnie zerwała z biernością, a jej działania na zewnątrz były więcej niż asertywne. Wg Ş. Kardaş „*turecki aktywizm był naturalną konsekwencją drastycznych przemian wewnętrznych jakie kraj przechodził w ostatnich latach*” (Kardaş, 2011/2012). Turcja otworzyła się na maksymalną współpracę z państwami regionu, co stanowiło *novum* w tureckim podejściu przez lata opartym na powiedzeniu, że „tylko Turek jest przyjacielem Turka”. Efektem obranego przez AKP kursu było zwiększenie wpływów politycznych, społecznych, ekonomicznych (obecnie 19 gospodarka świata)⁶, poprawa relacji z niektórymi państwami regionu (Iran, Syria, Armenia, Grecja), intensyfikacja międzynarodowych powiązań handlowych, czy wreszcie występowanie w roli mediatora (np. w konfliktach: Azerbejdżan-Armenia, Gruzja-Abchazja, Izrael-Palestyna, Izrael-Hamas, Izrael-Syria). Wszystko to wskazuje, że Turcja dojrzała do prowadzenia niezależnej i aktywnej strategii międzynarodowej.

Turecka polityka bezpieczeństwa wobec wojny domowej w Syrii

Arabska Wiosna, która rozpoczęła się w Tunezji w grudniu 2010 roku, była najpoważniejszą przyczyną destabilizacji Regionu Islamu. Z pozycji Turcji prodemokratyczny zryw, który objął zdecydowaną większość państw regionu, stanowił sprawdzian skuteczności dotychczas realizowanej polityki bezpieczeństwa. Podobnie jak początek zimnej wojny, rozpad ZSRR, czy interwencja USA w Iraku 2003 roku, tak

---

⁶ Za: <https://www.worlddata.info/largest-economies.php>, 9.05.2023.

i Arabska Wiosna wpłynęła na strategiczne wybory Ankary (Wódka, 2013).

Turcja od początku arabskiego przebudzenia realizowała aktywną, wielowektorową politykę zagraniczną. Rząd turecki, za wyjątkiem polityki wobec Libii ⁷, przyjął postawę spójną z protestującymi. Pozwoliło to zdobyć Ankarze sympatię arabskiej społeczności, jednocześnie wypromować model „tureckiej demokracji” (Murinson, 2012) jako wzorcowego rozwiązania systemowego dla państw regionu. Turcja oczekiwała, że arabskie przebudzenie utworze jej drogę do umocnienia wpływów w państwach, co zachęcało jej władze do angażowania się w konflikty, i akcentowania kwestii ideologicznych i wyznaniowych (Oğuzlu, 2016). Mimo podejmowanych prób, dyplomacji tureckiej nie udało się ani przekonać Baszara al-Assada do reform w Syrii, ani zapewnić Bractwu Muzułmańskiemu utrzymanie władzy w Egipcie.

Tureckie środowisko bezpieczeństwa stawało się coraz bardziej skomplikowane w miarę, jak region pogrążał się w chaosie. Wymusiło to na R.T. Erdoğanie konieczność redefinicji strategii bezpieczeństwa. Realizowana między 2002 a 2011 rokiem koncepcja „zero problemów z sąsiadami” okazała się nieskuteczna, a największym źródłem problemów stała się Syria. Od momentu dojścia do władzy Partii Sprawiedliwości i Rozwoju w 2002 roku, Turcja rozpoczęła proces normalizacji relacji z Syryjską Republiką Arabską, wbrew krytycznemu stanowisku USA. Zaowocowało to wzrostem obrotów handlowych, intensyfikacją ruchu turystycznego, jak również zbliżeniem stanowisk w percepcji zagrożeń bezpieczeństwa regionalnego. Był to absolutny przełom, szczególnie jeśli weźmiemy pod uwagę fakt, że jeszcze w 1998 roku państwa stały na krawędzi wojny⁸. Wybuch syryjskiej wojny

---

⁷ Odmienne stanowisko Ankara przyjęła w sprawie Libii, która była strategicznie istotna dla celów tureckiej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa w Afryce. Gdy protesty wybuchły na ulicach Trypolisu, Turcja wspierała M. Kaddafiego, postulując dyplomatyczne rozwiązanie kryzysu, co stało w sprzeczności ze stanowiskiem NATO. Turcja nie tylko nie zamknęła swoich przedstawicielstw dyplomatycznych w Libii, ale zgodziła się przejąć kontrolę nad portem i lotniskiem w Benghazi, aby wspomóc świadczenie pomocy humanitarnej. Ostatecznie R.T. Erdoğan poparł kurs NATO, ale Tymczasową Radę Narodową za legalnego przedstawiciela narodu libijskiego Turcja uznała dopiero w lipcu 2011.

⁸ Syria od lat 70-tych wspierała politycznie i militarnie Partię Pracujących Kurdystanu (PPK); przez lata pozwalała na własnym terytorium szkolić oddziały partyzantów PKK, którzy dokonywali aktów terroru w sąsiedniej Turcji; napięcie między państwami eskalowało, kiedy Syria odmówiła wydania tureckim władzom przywódcy PKK - Abdullaha Öcalana.

domowej negatywnie odbił się na dobrze rokujących relacjach dwustronnych. Wynikało to przede wszystkim ze stanowiska Ankary, która uznała utratę legitymacji władzy przez Assada, gdy ten użył siły przeciwko pokojowo demonstrującej ludności cywilnej. Pod koniec 2011 roku napięcie między Syrią a Turcją osiągnęło taki poziom, że Ankara oficjalnie poparła siły opozycyjne i przyjęła syryjskich uchodźców.

W tureckiej ocenie zagrożeń bezpieczeństwa narodowego, najpoważniejsze stanowi działalność Partii Pracujących Kurdystanu (PKK)⁹. Od momentu powstania PKK w 1978 roku na skutek prowadzonych przez organizację działań śmierć poniosło ponad 45 tys. osób (Hazbun, 2018). Tylko od 2015 roku PKK i współpracujące z nią grupy np. YPG, PYD działając na północy Syrii przeprowadziły przy użyciu broni raketowej i/lub moździerzowej 764 ataki na tureckie miasta, w tym Hatay, Gaziantep, Kilis, Şanlıurfa, Mardin i Şirnak. Należy w tym miejscu podkreślić że Ankara, w przeciwieństwie do USA i UE, stawia znak równości między PKK a PYD (kurd. Partiya Yekîtiya Demokrat) i YPG (kurd. Yekîneyên Parastina Gel). Wg Turcji kurdyjskie jednostki bojowe skupione w wyżej wspomnianych formacjach celowo pobudzają niepodległościowe dążenia Kurdów syryjskich, irackich oraz tureckich, co implikuje wzrost niestabilności szczególnie w południowo-wschodniej Anatolii i zagraża integralności terytorialnej. Obawy Turków pogłębia udzielanie grupom kurdyjskim, w dowód uznania ich walki przeciwko Daesh, amerykańskiego wsparcia militarno-finansowego (Natil, 2016).

Ukształtowany w wyniku Arabskiej Wiosny nowy porządek w regionie Islamu przyczynił się do zmiany środowiska bezpieczeństwa Republiki Turcji. Ilość zagrożeń, zwłaszcza o charakterze asymetrycznym, radykalnie wzrosła. W zaistniałych okolicznościach R.T. Erdoğan musiał dokonać transformacji polityki bezpieczeństwa, bo formuła „strategicznej głębi” uległa wyczerpaniu. Prezydent uznał, że Turcja w sytuacji zagrożenia egzystencjalnych interesów będzie działała unilateralnie, wykorzystując wszelkie dostępne instrumenty zarówno dyplomatyczne jak i siłowe.

Nowa strategia bezpieczeństwa została oparta na koncepcji „**asertywnego aktywizmu wojskowego**”, który oznaczał podejmowanie szybkich, eksterytorialnych operacji militarnych, utrzymywanie obrony wysuniętej oraz dalszego rozwoju narodowego sektora obronnego

---

⁹ PKK jest uznawana za organizację terrorystyczną zarówno przez Republikę Turcji, jak i Stany Zjednoczone Ameryki, Kanadę, Australię, NATO i Unię Europejską.

(Yeşiltaş, 2020). Charakterystyczne dla nowego podejścia do bezpieczeństwa było nadanie priorytetowości instrumentom *hard power*, zwłaszcza transgranicznych akcji wojskowych (Yeşiltaş, Pirinççi, 2021). Przyczyn tego stanu należy upatrywać we wzroście wpływów Kurdów w regionie, głównie w Syrii i Iraku. Działania kurdyjskich grup militarnych a zwłaszcza ogłoszenie autonomii Rożawy, było przez Turcję traktowane jako bezpośrednie zagrożenie bezpieczeństwa. Celem Ankary uczyniono zatem zdławienie wszelkich prób utworzenia przez Kurdów niepodległego państwa. Prezydent Erdoğan zrewidował politykę zagraniczną, co spowodowało intensyfikację i radykalizację podejścia rządu do sprawy kurdyjskiej (Smoleń, 2019). Efektem tego było przeprowadzenie przez Tureckie Siły Zbrojne następujących operacji militarnych - „Tarcza Eufratu” (sierpień 2016- marzec 2017) , „Gałązka Pokoju” (styczeń-marzec 2018), „Źródło Pokoju” (październik-listopad 2019), „Tarcza Wiosny” (luty-marzec 2020).

Asertywny aktywizm wojskowy w praktyce

Strategia „asertywnego aktywizmu wojskowego” została zastosowana podczas operacji militarnych przeprowadzonych przez Turcję w Północnej Syrii. Działania Turcji w Syrii były podporządkowane dwóm celom strategicznym. Po pierwsze, zneutralizowaniu zagrożenia ze strony PPK/YPG/PYD poprzez powstrzymanie ich terytorialnej ekspansji i zapobieżenie ustanowieniu suwerennego państwa. Po drugie, pokonanie terrorystycznej organizacji tzw. Państwa Islamskiego. Warto zaznaczyć, że pierwsza operacja tj. „Tarcza Eufratu” priorytetowo traktowała walkę z Daesh, natomiast kolejne przede wszystkim koncentrowały się na zwalczaniu PPK/YPG/PYD. Realizując założenia strategiczne Turcja dążyła do zachowania przewagi operacyjnej swoich jednostek (Düz, 2022). Efektem działań Tureckich Sił Zbrojnych było przejęcie kontroli nad częścią północnej Syrii i stabilizacja tego obszaru poprzez zapewnienie Syryjczykom dostępu do edukacji oraz opieki medycznej. Regiony będące pod kontrolą wojsk tureckich są obecnie administrowane przez gubernatorów pochodzących z południowych miast Turcji. Wg M. Yeşiltaşa (2020) operacje militarne w Syrii, w porównaniu do poprzednich są odmienne pod względem taktycznym, operacyjnym i strategicznym. Najistotniejsza różnica polega na dążeniu do dominacji obszarowej i utrzymaniu kontroli na opanowanym obszarze. W przypadku działań w Syrii jest to niezwykle ważne, ponieważ celem Turcji jest stworzenie 32 km strefy bezpieczeństwa, do której mogliby

zostać skierowani syryjscy uchodźcy przebywający w różnych częściach Anatolii¹⁰. Kontrola nad obszarem wiąże się także z możliwościami tworzenia przez siły tureckie poligonów szkoleniowych Wolnej Armii Syrii (ang. Free Syrian Army) (Erkmen, 2022).

Charakterystyczne dla działań armii tureckiej w Syrii było stosowanie taktyki wielofrontowej. Okazywała się ona skuteczna w konfrontacji z PPK/YPG/PYD, bowiem prowadziła do rozproszenia sił kurdyjskich, a w konsekwencji przejęcia kontroli przez Turków. Siłom tureckim udało się odepchnąć grupy kurdyjskie od południowych granic Anatolii, co było priorytetem prowadzonych działań. W operacjach militarnych prowadzonych w Syrii brały udział wojska pancerne, wojska zmechanizowane oraz lotnictwo, które prowadziło ofensywę lądowo-powietrzną. Wykorzystywano rodzime systemy i technologie wojskowe jak chociażby Bayraktar TB2, MAM-L (inteligentna mikro amunicja), Cirit (pociski kierowane laserowo), helikoptery T-129 ATAK¹¹. Wykorzystanie dronów Bayraktar pozwoliło na efektywne ograniczenie logistyki i operacyjności PKK. Na początku czerwca 2022 roku prezydent Erdoğan oświadczył, że Turcja ponownie musi wziąć odpowiedzialność za bezpieczeństwo turecko-syryjskiego pogranicza, bowiem zarówno USA jak i Rosja nie wywiązały się z wcześniej powziętych ustaleń dotyczących usunięcia z tego obszaru terrorystów. Wypowiedź ta sugerowała rozpoczęcie przygotowań do piątej już operacji militarnej. Pro-militarna retoryka prezydenta nasiliła się po zamachu terrorystycznym na Istanbuł z 13 listopada 2022 roku, który władze tureckie przypisały PKK. Pomimo sygnalizowania kolejnej operacji militarnej, Turcja przyjęła pozycję wyczekującą. Można domniemać, że jest to efektem oporu podmiotów militarnie zaangażowanych w Syrii tj. USA, Rosji, Iranu. Bez względu na polityczną niezależność Turcji, istotna jest dla niej, choćby milcząca zgoda jednego z partnerów sceny międzynarodowej. Taki jest cel trwających rozmów ze stroną rosyjską i syryjską¹².

---

¹⁰ Aktualnie w Turcji przebywa około 3,6 mln. uchodźców syryjskich. Za: <https://multeciler.org.tr/eng/number-of-syrians-in-turkey/>, 9.05.2023.

¹¹ <https://www.trthaber.com/haber/gundem/zeytin-dali-harekatinda-kullanilan-yerli-silahlar-348456.html>, 28.01.2023.

¹² Pod koniec grudnia 2021 roku minister obrony Turcji Hulusi Akar spotkał się w Moskwie ze swoim syryjskim odpowiednikiem Ali Mahmudem Abbasem; w spotkaniu uczestniczył także Siergiej Szojgu; tematyka spotkania dotyczyła wojny domowej w Syrii, uchodźców oraz terroryzmu.

*

*

*

Zastosowana przez Turcję w Syrii doktryna militarnej asertywności przyniosła połowiczne sukcesy. Dalsze jej wykorzystywanie może przyczynić się do powstania różnego rodzaju ruchów równoważących (ze strony podmiotów państwowych i pozapaństwowych), które mogą zagrozić strategicznym interesom Ankary. Działania równoważące mogą spowodować geopolityczną alienację i ograniczenie swobody działania Turcji. Nadmierne akcentowanie narzędzi *hard power* może w przyszłości zmniejszyć efektywność działań dyplomatycznych, które są niezbędnym narzędziem rozstrzygania sporów i konfliktów międzynarodowych, i stały się jednym z atutów polityki R.T. Erdoğan. Po jego zwycięstwie w wyborach prezydenckich z 28 maja 2023 roku należałoby się spodziewać kontynuacji dotychczasowej polityki bezpieczeństwa, aczkolwiek Turcja kilkakrotnie potrafiła zaskakiwać społeczność międzynarodową zmianami wcześniej obranych polityk. Brak stałości tureckiej strategii bezpieczeństwa to cecha, która pozwala Turcji umiejętnie balansować między Wschodem i Zachodem i stopniowo umacniać swoją pozycję.

Literatura

- Aras, B., 2009. *Davutoğlu Era in Turkish Foreign Policy*, Insight Turkey, 3/11.
- Arslan, R., 2014. *Bunty na Bliskim Wschodzie z perspektywy Turcji oraz wpływu tego państwa na zawarcie pokoju i bezpieczeństwa w regionie*, (w:) J. Marszałek-Kawa, J. Piechowiak-Lamparska (red.), *Bliski Wschód w XXI wieku. Polityka – Społeczeństwo – Zmiana*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.
- Brzdąkiewicz, E., 2018. *Polityka zagraniczna Republiki Turcji*, (w:) M. Woźniak-Bobińska, A.M. Solarz (red.), *Wprowadzenie do polityki zagranicznej muzułmańskich państw Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
- Davutoğlu, A., 2009. *Stratejik derinlik*, Küre Yayınları, İstanbul.
- Düz, S., 2022. *Turkey's Counterterrorism Strategy: Suppressing and Annihilating the PKK*, (w:) M. Yeşiltaş, G.S. Özdemir (red.), *Turkey's Geopolitical Landscape in 2022. Strategic Resilience amidst Regional Realignment and Global Ambivalence*, SETA Security Radar. Ankara.

- Erkmen, A.S., 2022. *Turkey and Armed Opposition Groups in Syria: The Case of Operation Euphrates Shield*, Journal of Diplomatic Research, 4.
- Firat, M., Kürkcüoğlu, Ö., 2002. *Ortadoğu'yla İlişkiler*, Türk Dış Politikası, 1, s. 615.
- Fogaš, A., Verba, V., Wilczyński, P. L., 2016. *Aktualne konflikty na Bliskim Wschodzie i ich wpływ na sytuację w Europie*, Przegląd Geopolityczny, 17, s. 41-49.
- Grew, J.C., 1952. *Turbulent Era: A Diplomatic Record of Forty Years 1904-1945*, Houghton Mifflin, Boston.
- Hazbun, W., 2018. *Regional Powers and the Production of Insecurity in the Middle East*, MENARA Working Papers, 11, s. 8.
- Kardaş, Ş., 2011/2012. *Charting the new Turkish foreign policy*, International Journal, 1.
- Kołodziejczyk, D., 2011. *Turcja*, Wydawnictwo Trio, Warszawa.
- Michalik, D., 2014. *Układ sił na Bliskim Wschodzie. Kluczowi aktorzy konfliktu syryjskiego*, Przegląd Geopolityczny, 8, s. 49-62.
- Misiągiewicz, J., 2009. *Polityka zagraniczna Turcji po zimnej wojnie*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.
- Murinson, A., 2006. *The Strategic Depth Doctrine of Turkish Foreign Policy*, Middle Eastern Studies, 6, s. 945-964.
- Murinson, A., 2012. *Turkish Foreign Policy in the Twentieth-First Century*, Mideast Security and Policy Studies, 97.
- Natil, I., 2016. *Turkey's Foreign Policy Challenges in the Syrian Crisis*, Irish Studies in International Affairs, 27.
- Oğuzlu, H.T., 2016. *Turkish foreign policy at the nexus of changing international and regional dynamics*, Turkish Studies, 1.
- Ozan, E., 2022. *Turkey's National Security Perceptions in the Early Republican Period*, Gazi Academic Bakis, 31.
- Ozdemir, C., 2010. *The New Turkish Foreign Policy in the 21st Century: A Neorealist Assessment of the Rationale Behind It*, University of Edinburgh, Edinburgh.
- Özlu, H., 2021. *The Foundation and Development of Turkey's Defense Industry in the Context of National Security Strategy*, Perceptions, 2.
- Przybytek, P., 2018. *Koncepcja władzy państwowej i prawa w państwach muzułmańskich i demokratycznych*, Przegląd Geopolityczny, 23, s. 158-179.
- Rabasa, A., Larrabee, F.S., 2008. *The Rise of Political Islam in Turkey*, Rand Corporation, Santa Monica CA.

- Schmidt, P., 2014. *Turecka armia i jej pozycja w państwie w okresie rządów premiera Recepta Tayyipa Erdogana*, Przegląd Geopolityczny, 9, s. 153-168.
- Smoleń, K., 2019. *Operation Olive Branch*, Facta Simonidis, 1.
- Śmigasiewicz, M., 2014. *Uwarunkowania geopolityczne państw nieuznawanych – casus Tureckiej Republiki Cypru Północnego*, Przegląd Geopolityczny, 9, s. 183-200.
- Urbanik, K., 2014. *Stosunki Turcji z państwami Południowego Kaukazu. Perspektywy rozwiązania istniejących konfliktów*, Przegląd Geopolityczny, 9, s. 169-182.
- Wilczyński, P.L., 2016. *Uzbrojenie armii państw muzułmańskich i ich przemysł zbrojeniowy. Część II – Azja i Bałkany*, Przegląd Geopolityczny, 17, s. 100-132.
- Wilczyński, W.J., 2020. *Naród i nacjonalizm we współczesnej wojnie kulturowej*, Przegląd Geopolityczny, 31, s. 58-76.
- Wódka, J., 2013. *Polityka zagraniczna "nowej" Turcji. Implikacje dla partnerstwa transatlantyckiego*, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Warszawa.
- Wódka, J., 2019. *Polityka zagraniczna średniej potęgi. Turcja jako studium przypadku*, Wydawnictwo Instytut Nauk Politycznych Polskiej Akademii Nauk, Warszawa.
- Yeşiltaş, M., 2020. *Deciphering Turkey's Assertive Military Strategy: Objectives, Pillars and Implications*, Insight Turkey, 3.
- Yeşiltaş, M., Pirinççi, F., 2021. *Turkey Strategic Conduct under the Changing International System*, Insight Turkey, 4, s. 119-146.
- Zürcher, E.J., 1993. *Turkey: A Modern History*, I.B. Tauris, London.
- Zürcher E.J., 2013. *Turcja. Od sułtanatu do współczesności*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.

Streszczenie:

Celem artykułu jest wyjaśnienie zmian w polityce bezpieczeństwa Republiki Tureckiej, wywołanych zarówno czynnikami wewnętrznymi wynikającymi ze specyfiki państwa (np. struktura etniczna ludności), jak i czynnikami zewnętrznymi związanymi ze zmianami w otoczeniu międzynarodowym (lokalizacja w części Bliskiego Wschodu graniczącej z niestabilnymi obszarami Kaukazu, Bałkanów, oraz Irakiem i Syrią). Po początkowym okresie, kiedy Turcja prowadziła politykę neutralności w stosunkach międzynarodowych, po II wojnie światowej nastąpił strategiczny zwrot ku Zachodowi. Ostatnie trzy dekady to okres odbudowy stosunków z państwami regionu i budowy nowej strategii bezpieczeństwa opartej na doktrynie odstraszenia i wysuniętej obrony, a od czasu wojny domowej w Syrii – asertywnego aktywizmu wojskowego. Zdaniem autorki nadmierne akcentowanie narzędzi hard power może przyczynić się do powstania różnego rodzaju ruchów równoważących (ze strony podmiotów państwowych i pozapaństwowych), które mogą zagrozić strategicznym interesom Ankary. Działania równoważące mogą spowodować geopolityczną alienację i ograniczenie swobody działania Turcji, zmniejszając efektywność działań dyplomatycznych, które są niezbędnym narzędziem rozstrzygania sporów i konfliktów międzynarodowych. W artykule wykorzystano wywiady, jakie autorka przeprowadziła z badaczami tureckimi. Byli to m.in. Ferhat Pirinççi z Uludağ University w Bursie (7.11.2022), oraz Murat Aslan i Bilgehan Öztürk z Fundacji SETA w Ankarze (15-16.11.2022).

Słowa kluczowe: Kurdowie, operacja militarna, polityka bezpieczeństwa, Republika Turecka, Syria.